

català a la Segona República (E. Marín). Però el treball que obrí camí fou la tesi doctoral del mateix formulador de la hipòtesi global.

Seduït pel descobriment engrescador d'un producte periodístic de l'entitat del *magazine D'ACÍ i D'ALLÀ* i per la significació d'una figura com Carles Soldevila, Tresserras optà de forma decidida per la realització d'un estudi monogràfic des de la perspectiva de l'anàlisi del desplegament dels símptomes de la modernitat des de la comunicació periodística. El llibre que avui comentem és una acurada destil·lació de la magnífica tesi doctoral que Tresserras dedicà al *magazine*, a l'autor que féu possible els seus moments més brillants i a l'època.

El mètode de treball adoptat fou del tot original: una lectura sistemàtica de la col·lecció interpretada amb l'ajut d'un thesaurus temàtic dels ítems característics de la societat de cultura de masses. Aquest treball sistemàtic (voluntàriament distanciat del recurs a l'anàlisi construït sobre el tràfic de conceptes i l'administració de metallenguatges) estava emmarcat per una recerca extensiva i exhaustiva dels testimonis d'època sobre l'emergència de la comunicació de masses i el record del *magazine*. Tot plegat, donà lloc a un treball caracteritzat pels elements següents:

Exploració contrastada, sòlida i suggestiva d'una hipòtesi d'interpretació d'un període clau en la nostra història, com és el primer terç d'aquest segle.

Definició i aplicació d'un mètode d'anàlisi del periodisme i la cultura original, obert i amb moltíssimes possibilitats. Literalment, modèlic.

Finalment, i no menys important, el treball constituï un veritable exercici d'estil literari inèdit en l'encarcat gènere acadèmic.

Aquest darrer element es fa notar en la versió que l'autor ha lliurat per a la seva publicació. Crec que el més just que es pot dir del llibre de Joan Manuel Tresserras és que la seva concepció literària constitueix un homenatge serà a l'home que féu possible el millor *magazine* de la història del periodisme català: Carles Soldevila.

Enric Marín i Otto

**Guillamet, Jaume.** *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona progressista: 1841-1843.* Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació, Generalitat de Catalunya, 1993.

El llibre del professor Jaume Guillamet, resultat de la investigació hemerogràfica realitzada en la preparació de la seva tesi sobre *Abdó Terradas: Política i premsa en el primer moviment republicà* (1990), constitueix una aportació important en el context d'allò que han estat —i allò altre que sembla que poden arribar a ser— els estudis d'història de la premsa i del periodisme a Catalunya. Aquesta importància ve determinada per un seguit de raons que procuraré sintetitzar.

El plantejament global de l'obra parteix de la voluntat de combinar l'horitzó de la història de la comunicació social amb l'objectiu de realitzar un estudi d'història social de la premsa i del periodisme. Del primer element (història de la comunicació) hi trobem sobretot l'actitud, el reconeixement d'un territori i l'adopció d'una perspectiva com els reflectits en el capítol dedicat a la «cultura periodística» del període. Del segon element —el llibre és explícitament d'història social del periodisme i la premsa— em limitaré a afirmar que es tracta de l'obra més moderna i de millor factura de totes les disponibles per a la premsa i el periodisme catalans del segle XIX.

L'obra de Jaume Guillamet recull les aportacions dels treballs anteriors coneguts, espanyols i catalans, relatius al període i al tema, i, al mateix temps, ha treballat amb tot el conjunt de publicacions de l'època conservades a l'Hemeroteca de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona. Aquesta barreja de treball bibliogràfic i hemerogràfic, força exhaustiu, permet pensar que som davant d'una aportació en molts aspectes definitius que, en conseqüència, facilitarà el treball posterior de qualsevol estudiós del període com també el dels qui intentin la síntesi de la història de la premsa i el periodisme del segle XIX.

Es tracta també d'una obra que, satisfent la necessària funció descriptiva i informativa,

procura analitzar i interpretar el periodisme i la premsa barcelonins durant la regència d'Espartero. De fet, la tria de l'objecte i la formulació de la hipòtesi fonamental de l'obra expressen aquesta voluntat interpretativa. No és en absolut irrellevant que ens trobem davant l'estudi d'un període feina sempre complicada— en comptes de la temptadora monografia d'una revista o un diari dels mateixos anys, o de l'aproximació a un sol periodista. Avaluat un període és molt més compromès, com ho demostren les llacunes gairebé oceàniques que tenim als peus: entre aquest estudi de Guillaumet (1841-1843) i el de Gómez Mompert (1902-1923) tenim poca cosa més, pel que fa a anàlisi de períodes, que les velles aportacions dels «clàssics» (de Pella i Forgas fins a Miquel i Vergés, Bertran i Pijoan o Joan Torrent), la incursió de C. García Nieto i el treball de J.M. Figueres per a la contextualització del *Diari Català*. Poc més.

L'objectiu de Guillaumet respecte al període escollit consisteix en:

«Establir les condicions polítiques i jurídiques en què es produeix la renovació de la premsa barcelonina [...] Analitzar el sistema de periòdics, les seves funcions, els nivells de diversificació i pluralisme, criteris professionals [...] Establir el nivell d'evolució tècnica i professional del periodisme de l'època en el procés de formació de la premsa moderna [...] Inventariar i descriure les publicacions...»

Els tres primers elements queden recollits en la primera part del llibre, mentre que l'inventari de les publicacions compon la segona part. Convé destacar també la inclusió, perfectament justificada, dels textos «Apuros de un periodista» de Pere Mata, i «La Prensa» de Jaume Balmes, veritables peces arqueològiques de la tradició periodística del Principat.

Aquest elogi de l'obra de Guillaumet, tanmateix, ha d'anar acompanyat, segons el meu criteri, d'un punt de dubte respecte de la seva hipòtesi principal. No és pas una impugnació, ben al contrari. Estic d'acord amb els arguments i amb les explicacions que Jaume Guillaumet hi consigna. I també en el caràcter nou i excepcional del període. Però em sembla que la conclusió general que n'extreu és excessiva.

Per a Guillaumet «el període 1841-1843 a Barcelona marca l'inici del procés de formació de la premsa moderna». Entre els factors bàsics destaca —insisteixo que encertadament— l'excepcional pluralitat del bienni que possibilita una àmplia llibertat d'impremta; l'aparició d'una premsa diària informativa i política que adopta novetats formals, estilístiques i temàtiques; la incipient professionalització del periodisme... Però, em penso que el pes mateix de l'excepcionalitat i la brevetat del període no pot deixar de destacar-se. L'encarcarament del *Brusi* i la seva pervivència com a diari vell però, al mateix temps, predominant, no encaixa prou amb una visió tan precoç de la modernització del periodisme a Barcelona. També durant el trienni (1820-1823) s'havia produït una renovació que no va tenir continuïtat.

No valdria la pena d'aprofundir en el període obert el 1868 —també marcat per la pluralitat política i una certa inestabilitat— i clos pels volts de l'Exposició de 1888 o el 1892? Llavors, l'acumulació de capçaleres va ser comparativament espectacular, i el pes d'algunes es faria sentir fins el 1936 o fins avui mateix; la incorporació de novetats tècniques en la recepció de notícies (beneficiades pel telègraf, correu, ferrocarril), en els tallers de les impremtes i en la distribució i venda dels periòdics marcaren un evident punt d'inflexió; la multiplicació dels tiratges i l'adopció d'alguns gèneres característics de la premsa informativa europea; l'aparició d'una generació de periodistes professionals de bon nivell; la conversió de Barcelona en una gran ciutat, amb unes classes socials més ben establertes i uns consums culturals més consolidats... Tot això em fa pensar que, malgrat coincidir en gairebé tot amb el professor Guillaumet, valdria la pena d'encetar un debat posant a discussió com a mínim: què volem dir quan parlem de premsa moderna; i quina és la seqüència de «modernització» seguida.

*La formació de la premsa moderna* demostra efectivament l'excepcionalitat de la conjuntura 1841-1843 i la seva transcendència en l'evolució de la premsa barcelonina. Però en concloure que es tracta del veritable punt d'arrencada de la modernització perio-

dística correm el risc de desplaçar completament la periodificació i la qualificació de les diverses transformacions de la premsa i del periodisme de Barcelona durant el segle XIX. Potser aquest debat resultaria d'una gran utilitat «cartogràfica» —o oceanogràfica, tenint en compte el que he dit abans— i, justament, la interessant investigació del professor Guillemet la fa possible.

En conclusió, es tracta d'una obra imprescindible per als estudiosos de la història de la premsa i del periodisme i per als historiadors de l'època en general. Interessant per a tothom qui tingui curiositat pel tema i molt útil per als qui l'ensenyen i l'estudien. El Centre d'Investigació de la Comunicació ho va reconèixer premiant aquest treball el 1990.

Joan Manuel Tresserras

**Mateo, Rosario de; Corbella, Joan M.** (dir.). *Els mitjans de comunicació social als Quatre Motors per a Europa: Baden-Württemberg, Catalunya, Llombardia, Roine-Alps*, Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya, 1993.

Els estudis sobre la comunicació nacional/regional han adquirit un pes important a Europa els darrers anys. Als principals estats del continent apareixen cada vegada més investigacions sobre un fenomen que, encara que no sigui nou, s'ha desenvolupat força a causa de la pròpia evolució econòmica, política, social i cultural de les regions, nacions i petits països que demanen ser tinguts en compte en l'actual procés de construcció europea. Després d'una època en la qual van proliferar les recerques d'abast estatal, han començat a abundar investigacions centrades en altres àmbits o espais comunicatius: el pan-europeu, el regional i el local.

Sens dubte, Catalunya ha estat pionera i ara és capdavantera en l'observació de la comunicació nacional/regional a Europa i, juntament amb Quebec, probablement ocupa un dels primers llocs del món en aquest camp. La decidida i ferma voluntat d'afirmació nacional i de defensa de la pròpia identitat cultural i

lingüística, que vénen de lluny, es troben a la base d'aquest interès científic i professional per a l'estudi dels fenòmens comunicatius i de llur repercussió política i cultural.

Un pas important en aquesta evolució acadèmica fou la creació, fa més de vint anys, de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB, i, més tard, del Centre d'Investigació de la Comunicació (CEDIC), que des del 1987 ha privilegiat les recerques i les publicacions sobre la comunicació social no tan sols al Principat sinó també als Països Catalans, i, des de la perspectiva regional, al conjunt de l'Estat i d'Europa.

En aquesta línia, el CEDIC va encarregar el 1992 una investigació de caràcter comparatiu sobre quatre regions —Baden-Württemberg (Alemanya), Llombardia (Itàlia), Roine-Alps (França) i Catalunya— que temps abans s'havien agrupat en un *lobby* —anomenat «Quatre Motors per a Europa»— per tal de pressionar al si de la Comunitat Europea en favor dels interessos regionals. Aquests quatre territoris històrics tenen en comú el fet de comptar amb un nombre semblant d'habitants i de desenvolupament industrial, encara que el nivell de renda per càpita sigui diferent. És cert que no hi ha lligams forts entre aquestes regions i, fins i tot, podrien ser altres diferents o bé més o menys en nombre. De tota manera, allò més interessant com a proposta acadèmica és precisament l'establiment de comparacions no solament del nivell socio-econòmic general sinó del sistema mediàtic en particular. Sobretot, perquè les anàlisis comparatives en aquest terreny no són gaire freqüents i, menys encara, d'espais infraestatals.

Aquest va ser el repte al qual s'hagué d'enfrontar l'equip dirigit per Rosario de Mateo i Joan M. Corbella —del Departament de Periodisme de la UAB—, que comptà amb la col·laboració d'investigadors oriünds de les quatre regions, els quals van aportar un munt de dades heterogènies que hagueren d'ordenar i sistematitzar per tal de poder establir les comparacions pertinents des del punt de vista de l'estructura de la comunicació. Mateo comptava amb l'experiència d'estudis previs en l'àmbit europeu, en especial l'interessant